

KRÓTKIE DONIESIENIA**SHORT COMMUNICATIONS**

632. Nowe dane o występowaniu *Onychogomphus forcipatus* (LINNAEUS, 1758) i *Cordulegaster boltonii* (DONOVAN, 1807) w Górach Świętokrzyskich (Odonata: Gomphidae, Cordulegastridae)

New data on the occurrence of *Onychogomphus forcipatus* (LINNAEUS, 1758) and *Cordulegaster boltonii* (DONOVAN, 1807) in the Świętokrzyskie Mountains (Odonata: Gomphidae, Cordulegastridae)

KEY WORDS: *Onychogomphus forcipatus*, *Cordulegaster boltonii*, central Poland, the Świętokrzyskie Mountains, the Lubrzanka river, site.

Szklarnik leśny *Cordulegaster boltonii* (DONOVAN, 1807), i smaglec ogonokleszcz *Onychogomphus forcipatus* (LINNAEUS, 1758) są ważkami niezagrożonymi w Europie (kategoria IUCN: LC – least concern), a ich liczebności oceniane są jako stabilne (KALKMAN i in. 2010: European Red List of Dragonflies. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 29 ss.). Z Polski znane są trzy obszary koncentracji stanowisk *O. forcipatus*: niskie Karpaty z Pogórzem Karpackim po rejon górnej Wisły, pas pojezierzy od środkowo-zachodniej części kraju po okolice Gdańska oraz pas pojezierzy północno-wschodniej Polski. *C. boltonii* z kolei występuje głównie w południowej i środkowo-zachodniej części kraju. Na pogórzcu i w niższych partiach gór stwierdzono go w kilku miejscach. Nie występuje w centralnej i środkowej Polsce, w skali kraju jest rzadki choć niezagrożony (BERNARD i in. 2009: Atlas rozmieszczenia ważek (Odonata) w Polsce. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań. 256 ss.). W regionie świętokrzyskim przed 1950 r. *O. forcipatus* zanotowano w okolicach Zagnańska (PONGRĄCZ 1919: Annals Mus. Nat. Hungarici, **17**: 161-177) i nad rzeką Czarną Maleniecką – prawobrzeżnym dopływem Pilicy (TOŃCZYK, MICHALSKI dane niepubl.). Z kolei *C. boltonii* był wielokrotnie obserwowany w Górach Świętokrzyskich (GWARDJAN, TOŃCZYK i in., dane niepubl.).

Obserwacje prowadzono w latach 2009–2011 nad rzeką Lubrzanką w mezoregionie Góry Świętokrzyskie (kwadrat UTM: DB 83; koordynaty geograficzne: N: 50°53' 57.09", E: 20°47'3.32"). Zastosowano standardowe metody badań ważek (jakościowe wyszukiwanie larw, wylinek, obserwację osobników dorosłych). Pogoda podczas kontroli zawsze była sprzyjająca obserwacjom owadów. W 2009 r. dokonano jednej kontroli na krótkim odcinku rzeki Lubrzanki. W latach 2010–2011 dokładnie penetrowano jej dłuższy odcinek – od Parceli w okolicach Ciekot do miejscowości Leszczyny – dwa razy na sezon: w połowie czerwca oraz lipca.

Dnia 1 VIII 2009 r. obserwowano jednego osobnika *O. forcipatus*. Był to samiec, który przemieszczał się z kamienia na kamień przy jednym brzegu rzeki. Nie za-

obserwowano więcej tego gatunku, natomiast 12 VII 2011 r., bardzo blisko wspomnianego stanowiska, widziano patrolującego osobnika *C. boltonii* – ważki nie potwierdzonej do tego czasu na rzece Lubrzance (BERNARD i in. 2009: *ibid.*).

Środowisko, w jakim obserwowano gatunek *O. forcipatus*, to niewielka nasłoneczniona rzeka o charakterze górskim, a według literatury był już stwierdzany w podobnych siedliskach (WENDZONKA 2005: *Odonatrix*, Supl. 1: 1-32; BELLMANN 2010: *Ważki. Przewodnik Entomologa. Multico*, Warszawa. 280 ss.). Monitorowany fragment Lubrzanki to środowisko potencjalnego występowania *C. boltonii*, który jest stenobiontem zasiedlającym czyste, zacienione i szybko płynące rzeki (BERNARD i in. 2009: *ibid.*) – w terenie osobnik patrolował tylko odcinek otoczony gęstymi zadrzewieniami. Wyniki obserwacji wskazują na potrzebę sprawdzania potencjalnych stanowisk występowania ważek przez więcej niż jeden sezon oraz kilkakrotnie w ciągu roku. W wypadku monitoringu rzek pod kątem występowania ważek, warto najpierw wykonać rozeznanie siedliska wzdłuż koryta, a następnie regularnie obserwować punkty lub odcinki o warunkach sprzyjających występowaniu danych gatunków, ocenionych na podstawie dostępnej literatury.

Bardzo dziękuję panom: Mariuszowi GWARDJANOWI i dr. Grzegorzowi TOŃCZYKOWI za informacje dotyczące wybranych ważek w regionie świętokrzyskim oraz recenzentowi za cenne uwagi do poprzednich wersji tekstu.

Emilia GRZĘDZICKA, Inst. Ochr. Przyr. PAN

633. Potwierdzenie występowania *Chlaenius (Chlaenites) spoliatus* (P. ROSSI, 1792) (*Coleoptera: Carabidae*) w Polsce

Confirmation of the occurrence of *Chlaenius (Chlaenites) spoliatus* (P. ROSSI, 1792) (*Coleoptera: Carabidae*) in Poland

KEY WORDS: ground beetles, *Coleoptera*, *Carabidae*, *Chlaeniini*, *Chlaenius spoliatus*, Poland, new records, new locality.

Chlaenius (Chlaenites) spoliatus (P. ROSSI, 1972) rozsielony jest w południowej części Palearktyki od Wysp Kanaryjskich, Półwyspu Iberyjskiego i Maroka na zachodzie do północnowschodniej części Chin, Kraju Przymorskiego, Półwyspu Koreańskiego i wysp japońskich na wschodzie, przy czym na Dalekim Wschodzie występuje w podgatunku *Ch. s. motschulskyi* Andr. (pozostałą część areалу zajmuje podgatunek nominatywny) (LAFER 1989: II. Podotriad Adephaga, pp. 67-257 [W:] Ler (ed.), *Opređitel nasekomyh Dalnego Vostoka SSSR*, T. III, *Zhestkokrylyie, ili zhuki*, ch. 1, Nauka: Leningrad, 576 p.; KIRSCHENHOFER 2003: tribe *Chlaeniini* Brullé, 1834, pp. 347-356 [W:] Löbl & Smetana (eds.), *Catalogue of Palaearctic Coleoptera*, Vol. 1, *Archostemata – Myxophaga – Adephaga*, Apollo Books: Stenstrup, 819 p.). W Europie północna granica zasięgu gatunku przebiega przez południową część Francji, Niemiec, Polski i Ukrainę (BURAKOWSKI, MROCZKOWSKI, STEFAŃSKA 1974: *Kat. fauny Polski*, XXIII, 3, PWN: Warszawa, 430 p.; HARTMANN 2004: 21. *Chlaeniini*, 93. *Chlaenius*, pp. 421-425 [W:] FREUDE, HARDE, LOHSE & KLAUSNITZER (eds.), *Die Käfer Mitteleuropas*, Bd. 2 *Adephaga 1: Carabidae (Laufkäfer)*, Spektrum-Verlag: Heidelberg/Berlin, 521 p.).

Z Polski *Ch. spoliatus* wymieniany był w dziewiętnastym stuleciu z Śląska (Racibórz), Sudetów Wschodnich (Głubczyce), Tatr, Pobrzeża Bałtyku (Elbląg) i Pojezierza Mazurskiego (Dąbrówno) (BURAKOWSKI i in., *ibid.*), przy czym ze względu na brak okazów dowodowych i ogólne rozmieszczenie możliwość występowania tego gatunku w obu ostatnich krainach kwestionują BERCIO (BERCIO 1979: Verzeichnis der Käfer Preußens, Verlag Parzeller & Co.: Fulda, 369 p.) oraz BURAKOWSKI i in. (*ibid.*), a HORION (HORION 1941: Faunistik der deutschen Käfer, Bd. I: Adephaga – Caraboidea, Goecke-Verlag: Krefeld, 463 p.) poddaje również w wątpliwość jego obecność na Śląsku.

Tu podajemy trzy stanowiska *Ch. spoliatus* oparte na materiałach zebranych w latach 1987–2009, które potwierdzają aktualną jego obecność w faunie krajowej:

- Siedliszcze (FB88), 16 VII 1987, 1 ex. (♀), leg. D. PAWLUK,
- Tyrawa Solna ad Sanok (EV99), na piaszczystym brzegu Tyrawskiego Potoku, 21 VIII 1988, 1 ex. (♂), leg. M. STACHOWIAK,
- Temeszów ad Dynów (EA80), na piaszczysto-żwirowatym brzegu Sanu, 8 VIII 2009, 2 exx. (♂♂), leg. D. TWARDY.

Okazy dowodowe przechowywane są obecnie w zbiorach obu autorów.

W tym miejscu warto też wspomnieć, że pierwszy autor również widział i zweryfikował poprawność oznaczenia okazu *Ch. spoliatus* zebranego w połowie lat osiemdziesiątych ubiegłego stulecia przez S. GRUSZKĘ nad brzegiem Odry we Wrocławiu, a wchodzącego w skład zbioru J. WARCHAŁOWSKIEGO (obecnie zbiór ten stanowi własność A. JASIŃSKIEGO). Niestety, podczas zbierania informacji do tej notatki autorom do tego okazu nie udało się dotrzeć.

Mieczysław STACHOWIAK, Kat. Kształt. i Ochr. Środowiska UTP, Bydgoszcz
Dariusz TWARDY, Brzozów

634. Nowe stanowiska *Cercyon granarius* ERICHSON, 1837 (Coleoptera: Hydrophilidae) w Polsce

New localities of *Cercyon granarius* ERICHSON, 1837 (Coleoptera: Hydrophilidae) in Poland

KEY WORDS: Coleoptera, *Cercyon granarius*, new records.

Cercyon granarius Er. jest gatunkiem o rozmieszczeniu eurosyberyjskim. W Europie występuje niemal na całym obszarze (HANSEN 2004: [W:] Catalogue of Palearctic Coleoptera. Volume 2). W Polsce niezmiernie rzadko i nielicznie spotykany. Wykazywany z zaledwie 6 krain (BURAKOWSKI i in. 1976: Kat. Fauny Pol., XXIII, 4: 1-307; BOROWIEC, KANIA 1991: Wiad. entomol., 10: 133-142). Gatunek ten poławiany jest na brzegach wód oraz pomiędzy rozkładającymi się szczątkami organicznymi.

Współcześnie z Polski podany z zaledwie trzech stanowisk: Ruda Milicka na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej, Krasnobród oraz Gorajec – Stara Wieś na Roztoczu (BOROWIEC i KANIA 1991: *ibid.*; BUCZYŃSKI i in. 2009: Annales UMCS, Sectio C, 64, 1: 87-112).

Poniżej podaje nowe stanowiska tego gatunku:

- Pojezierze Mazurskie: Dziarny ad Iława (UTM: DE03), 23 V 2010, 1 ex., w odchodach bydła (det. M. PRZEWOŹNY, coll. R. MROCZYŃSKI); 6 VI 2010, 2 exx.,

- w odchodach bydła oraz koni (det. et coll. R. MROCYŃSKI); 9 VI 2010, 1 ex., w odchodach koni (det. et coll. R. MROCYŃSKI),
- Beskid Wschodni: Makowa ad Przemyśl (FA20), 20 VI 2011, 1 ex., świeża łąka na glebie (det. et coll. R. MROCYŃSKI).
Gatunek nowy dla Pojezierza Mazurskiego i Beskidu Wschodniego.
Dziękuję dr Markowi PRZEWOŹNEMU za oznaczenie jednego ze złowionych osobników oraz za wskazanie niezbędnej literatury dotyczącej rozmieszczenia gatunku.

Radosław MROCYŃSKI, Kat. Ekol. i Ochr. Środ. UWM, Olsztyn

635. Pierwsze stwierdzenie *Lichenophanes varius* (ILLIGER, 1801) (Coleoptera: Bostrichidae) na Pojezierzu Pomorskim

The first record of *Lichenophanes varius* (ILLIGER, 1801) (Coleoptera: Bostrichidae) from the Pomeranian Lakeland

KEY WORDS: Coleoptera, Bostrichidae, *Lichenophanes varius*, new record, NW Poland.

Lichenophanes varius (Ill.) to wyjątkowo rzadki w Polsce gatunek południowo-europejski związany troficznie z drzewami liściastymi (BURAKOWSKI i in. 1996: Chrząszcze – Coleoptera. Dermestoidea, Bostrichoidea, Cleroidea i Lymexyloidea. Kat. Fauny Pol., XXIII, 11: 1-243.). Do niedawna jedyne doniesienia o występowaniu tego gatunku w naszym kraju pochodziły z Kamienia Śląskiego na Opolszczyźnie (CAPECKI 1969: Owady uszkadzające drewno buka zwyczajnego (*Fagus sylvatica* L.) na obszarze jego naturalnego zasięgu w Polsce. Pr. I. B. Leśn., Warszawa, 367: 3-166). Kolejny raz wykazano go z rezerwatu „Las Murckowski” na Górnym Śląsku (SZAFRANIEC, SZOLTYS 1997: Materiały do poznania występowania chrząszczy (Coleoptera) kambio- i ksylobiontycznych w rezerwach przyrody województwa katowickiego. Natura Silesiae Superioris, 1: 43-55) oraz z Sierakowskiego Parku Krajobrazowego (PRZEWOŹNY 2012: Rare and interesting beetles (Coleoptera) caught in the Sierakowski Landscape Park. Badania Fizjograficzne R. II – Seria C – Zoologia: 33-45). *Lichenophanes varius* (Ill.) figuruje na „Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce” z kategorią CR (skrajnie zagrożony) (PAWŁOWSKI i in. 1992: Chrząszcze (Coleoptera). [W:] GŁOWA-CIŃSKI (red.). Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. ZOP i ZN PAN, Kraków, 1-119).

Gatunek ten został stwierdzony trzykrotnie podczas badań na terenie rezerwatu Bielinek nad Odrą, realizowanych przez autora niniejszego doniesienia i dr. Tomasza BLAIKA z Uniwersytetu Opolskiego w 2009 roku (zezwoleń na badania zostało wydane przez Regionalnego Konserwatora Przyrody w Szczecinie, decyzja nr. RDOŚ-32-WOPN-6630-II-7-002/09/al, z dnia 14 kwietnia 2009 roku).

- Pojezierze Pomorskie: rezerwat Bielinek nad Odrą (UTM: VU46): 2 VII 2009 – 1 ex.; 15 VII 2009 – 2 exx.; 29 VII 2009 – liczny pojaw, obserwowano kilkanaście okazów; leg. et coll. M. A. MAZUR.

Wszystkie okazy obserwowano podczas nocnych odłowów na światło. Za każdym razem był to drzewostan z dominacją buka pospolitego (*Fagus sylvatica*) i dębów (*Quercus* spp.), przy wiacie na trasie ścieżki przyrodniczej w środkowej części rezerwatu. Na uwagę zasługuje termin stwierdzenia *Lichenophanes varius* (Ill.) we wspom-

nianym rezerwacie. Dotychczasowe doniesienia wykazywały go w okresie maja–czerwca (BURAKOWSKI i in.: *ibid.*, PRZEWOŹNY: *ibid.*, SZAFRANIEC, SZOŁTYŚ 1997: *ibid.*), a w tym przypadku najliczniejszy pojaw obserwowano pod koniec lipca. Badania w Bielinku prowadzono intensywnie w okresie od maja do sierpnia, w odstępie około dwóch tygodni, z zastosowaniem ekranu świetlnego oraz innych klasycznych metod i we wcześniejszych miesiącach nie zaobserwowano tego gatunku. Może to być związane z późniejszym pojawianiem się postaci dorosłych w północnej, chłodniejszej części kraju.

Miłosz A. MAZUR – Katedra Biosystematyki UO, Opole

636. Nowe stanowiska *Aulonium trisulcum* (GEOFFROY, 1785) (Coleoptera: Zopheridae) w Polsce

New localities of *Aulonium trisulcum* (GEOFFROY, 1785) (Coleoptera: Zopheridae) in Poland

KEY WORDS: Coleoptera, Zopheridae, *Aulonium trisulcum*, new record, Poland.

Gatunek szeroko rozmieszczony w całej Europie, sięgając od Hiszpanii przez Bałkany, po europejską część Rosji (BURAKOWSKI i ŚLIPIŃSKI 1986: Klucze oznacz. Owad. Pol., XIX, 50: 1-86). W Polsce większość danych o stwierdzeniu tego gatunku pochodzi z lat 60–80. ubiegłego wieku (BURAKOWSKI i in. 1986: Kat. Fauny Pol., XXIII, 13: 1-278). Najnowsze doniesienia z XXI wieku o występowaniu w naszym kraju dotyczą Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej (KONWERSKI i PRZEWOŹNY 2001: Wiad. entomol., 20, 1-2: 90; RENNER i in. 2007: Coleo, 8: 16-20; Przewoźny 2011: Bad. Fizj., R. II, Seria C, 52: 33-45) i Niziny Mazowieckiej (HILSZCZAŃSKI 2006: Wiad. entomol., 25, 1: 29-32).

A. trisulcum zasiedla podkorowe środowiska na obumierających drzewach liściastych, opanowanych przez korniki. Preferowaną rośliną żywicielską tego gatunku są wiązy zasiedlone przez *Scolytus multistriatus* (MARSH.) i *S. scolytus* (F.). Rzadziej może występować na dębach, zasiedlonych przez ogłódki *Scolytus* GEOFF. sp. i jesionach z *Hylesinus varius* (F.) (BURAKOWSKI i in. 1986: *ibid.*).

Wzrost populacji tego gatunku w Europie zaczęto obserwować w trakcie rozprzestrzeniania się holenderskiej choroby wiązów, przenoszonej przez ogłódki (MOLANDER 2011: Översiktlig inventering av skalbaggar och dagfjärilar på Skogholms ängar, Fosie, 42 ss.). Postacie larwalne tego gatunku mogą być drapieżnikami larw korników z rodzaju *Scolytus* spp. (DEDYUKHIN i NIKITSKY 2009: Euroasian entomol. J., 8, 2: 217-225; FERNÁNDEZ i in. 2012: *Heteropterus* Rev. Entomol., 12, 1: 107-114), a także saprofagami odżywiającymi się detrytusem i grzybnią, znajdującymi się w chodnikach korników (TEREKHOVA 2008 (2009): The Kharkov entomol. Soc. Gazet., 16, 1-2: 42-51; DROGVALENKO 2009: The Kharkov entomol. Soc. Gazet., 17: 20-26).

Według naszych obserwacji larwy tego gatunku są bardzo ruchliwe. W momencie oderwania korowiny od pnia potrafią w szybkim tempie ukryć się w jej szczelinach.

Gatunek ten wykazuje również reakcję na sztuczne źródła światła (TROUKENS 2006: Phegea, 34, 2: 61-66; Nakládal 2011: Čas. Slez. Muz. Opava (A), 60: 165-178; Przewoźny 2011: *ibid.*).

W trakcie hodowli i zbioru larw chrząszczy saproksylicznych, pozyskano *A. trisulcum* z dwóch nowych stanowisk:

- Łącznie ad Morąg (UTM: DE27), larwy zebrano wraz z grubą korowiną wiązu *Ulmus* L. sp. 8 V 2012, wyhodowano 10 exx. imagines 3 VII 2012; leg. RP, JH et TJ. Zamarły wiąz, opanowany był przez larwy ogłodka wiązowca *S. scolytus*. Drzewo znajdowało się w alei różnych gatunków drzew liściastych, w miejscu mocno nasłonecznionym. Wiek drzewa oszacowano na 80–100 lat. Gatunek dotychczas nie wykazywany z Pojezierza Mazurskiego.
- Kampinoski Park Narodowy, Obszar Ochrony Ścisłej Sieraków, (UTM: DC89). 21 III 2012 z dolnej części pnia wiązu *Ulmus laevis* PALL., zebrano do hodowli fragmenty korowiny wraz z wyrosniętymi larwami *Saperda scalaris* (L.), *S. multistriatus*, *S. scolytus*. 26 IV 2012 wyhodowano 2 exx. *A. trisulcum* leg. RP et DM. Drzewo w wieku około 60 lat znajdowało się na częściowo odsłoniętej przestrzeni, przy zabudowaniach na terenie parku.

Z wierzchołkowych gałęzi, pozyskanych z tego samego drzewa, uzyskano z hodowli gatunki towarzyszące: 8 exx. *Magdalis armigera* (FOURCR.) – Curculionidae, 18 exx. *Exocentrus punctipennis* (MULS. et GUILL.) – Cerambycidae.

Radosław PLEWA, Jacek HILSZCZAŃSKI, Tomasz JAWORSKI,
Zakł. Ochrony Lasu IBL, Sękocin Stary
Dawid MARCZAK, Kampinoski PN, Izabelin; WSEiZ, Warszawa

637. Nowe dane o występowaniu *Axinopalpis gracilis gracilis* (KRYNICKY, 1832) (Coleoptera: Cerambycidae) w Polsce

New data on the occurrence of *Axinopalpis gracilis gracilis* (KRYNICKY, 1832) (Coleoptera: Cerambycidae) in Poland

KEY WORDS: Coleoptera, Cerambycidae, *Axinopalpis gracilis gracilis*, new records, Poland.

Axinopalpis gracilis gracilis jest chrząszczem rzadko znajdowanym w Polsce. Do roku 1950 został podany zaledwie z czterech stanowisk (BURAKOWSKI i in. 1990: Kat. Fauny Polski, XXIII, 15: 1-313). W następnych latach wykazał go KRÓLIK (1992: Wiad. Entomol. 11: 60) z Rudy Milickiej koło Milicza (do światła), stosunkowo niedaleko wcześniejszych miejsc wykazania z Góry i Obornik Śląskich. Od końca lat 90. ubiegłego wieku podawany w kolejnych publikacjach (NAJBAR 1998: Przegląd przyrodniczy, 9, 4: 49-75; MAJEWSKI, CZERWIŃSKI 1999: Wiad. Entomol., 17, 3-4: 179-182; MIŁKOWSKI 2002: Wiad. Entomol., 20, 3-4: 171-172; TRZECIAK 2005: Wiad. Entomol., 24, 1: 53; JAŁOSZYŃSKI i in. 2005: Wiad. Entomol., 24, 4: 219-225; OLBRYCHT i in. 2006: Zeszyty Naukowe Południowo-Wschodniego Oddziału Polskiego Towarzystwa Inżynierii Ekologicznej z siedzibą w Rzeszowie i Polskiego Towarzystwa Gleboznawczego Oddział w Rzeszowie, 7: 81-86; MOKRZYCKI i in. 2008: Parki Nar. Rez. Przyr., 27, 4: 43-56; HILSZCZAŃSKI, PLEWA 2009: Leśne Prace Badawcze, 70, 4: 395-401; HOFMAŃSKI, KARG 2011: Biuletyn Parków Krajobrazowych Wielkopolski, 17 (19): 20-26) głównie na podstawie okazów z hodowli i żerowisk, w tym ze stanowisk oddalonych od dotychczas znanych (Rogaliński Park Krajobrazowy, ok. Koła, PK im.

Gen. D. Chłapowskiego, Kozienicki PK i okolice oraz dwa stanowiska w Beskidzie Wschodnim).

Gatunek ten stwierdzono na dwóch nowych stanowiskach w Polsce – z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej i Niz. Mazowieckiej:

- Rez. „Hołda”, PK Międzyrzeczka Warty i Widawki (UTM:CB49): 06 VII 2012, do światła (2 exx.), leg. J. KALISIAK,
- Szczaki ad Warszawa (DC96): 23 III 2003 zebrano gałązkę z larwą, wylęg imago 19 IV 2003; 21 IV 2003 larwy w gałązce, poczwarka 27 IV 2003, wylęg imago 8 V 2003, pozostałe imagines z tej hodowli 15–16 V 2003 (4 exx.); 9 IV 2007 gałązki z larwami, poczwarki 12 IV 2007, wylęg imagines 23 IV 2007 (2 exx.); leg. et cult. M. WELNICKI.

Wszystkie larwy ze stanowiska w Szczakach zostały znalezione w cienkich martwych gałązkach dębowych, zarówno wiszących na drzewie, jak i leżących na ziemi. Średnica zasiedlonych gałązek wynosiła 5–8 mm, tylko jeden okaz wyhodowano z gałęzi o średnicy 16 mm. Larwy zasiedlały stary, samotny dąb, rosnący w nasłonecznionym miejscu poza granicą lasu. W innej lokalizacji zasiedlone były dęby rosnące w nasłonecznionym rzędzie wzdłuż polnej drogi. Dane te potwierdzają wcześniejsze informacje literaturowe, że chrząszcz ten preferuje samotne dęby lub ich małe izolowane grupy. Okazy w rez. „Hołda” przyleciały do światła lampy żarowo-rtęciowej ustawionej na skrzyżowaniu dróg w zwartym drzewostanie. Jest to rezerwat leśny o częściowej ochronie, którego celem jest zachowanie kompleksu naturalnych lasów niżowych, charakterystycznych dla Nizin Środkowopolskich, mocno zróżnicowany siedliskowo (fitocenozy grądowe, łęgowe i borowe). HILSZCZAŃSKI i PLEWA (2009) donosili o odłowieniu do pułapek Moericke’go jednego okazu *A. gracilis* w zwartym drzewostanie gospodarczym (Leśnictwo Smoszew w Nadleśnictwie Krotoszyn) i na tej podstawie wnioskowali, że w takim drzewostanie gatunek ten bytuje w nasłonecznionej, górnej części koron drzew. Odłowienie go do światła w zwartym drzewostanie w rez. „Hołda” potwierdza tę tezę, a większa liczba doniesień o obserwacjach tego gatunku na izolowanych, dobrze oświetlonych drzewach może wynikać z łatwiejszej dostępności do gałązek, w których żerują larwy i częstszym typowaniu takich drzew do przeglądania. Liczne odnalezienia gatunku na Równinie Radomskiej (MILKOWSKI 2002) i potwierdzenie jego występowania w zwartych drzewostanach oraz stwierdzenie w Szczakach wskazują, że chrząszcz ten zasiedla dęby w całej południowej Polsce, w tym również w lasach zwartych o różnorodnym charakterze, i wkracza obecnie do Polski północnej. Nowe stanowisko w Szczakach przesuwą granicę występowania tego gatunku o kilkadziesiąt kilometrów w kierunku północno-wschodnim. Stanowisko z rez. „Hołda” jest pierwszym stwierdzeniem z woj. łódzkiego.

Na coraz częstsze odnajdywanie tego gatunku może mieć też wpływ lepsza znajomość jego biologii i wykorzystywanie w większym stopniu hodowli stadiów przedimagnalnych. Metoda ta często jest wydajniejsza w pozyskiwaniu okazów niż bezpośredni odlów imagines. Ze względu na charakterystyczny obraz żerowania obecność tej kózki można potwierdzić również na podstawie starych, pustych żerowisk. Okazy dowodowe znajdują się w kolekcjach autorów.

Jacek KALISIAK, Łódź
Marek WELNICKI, Warszawa

638. Stonkowate (Coleoptera: Chrysomelidae) nowe dla Niziny Mazowieckiej

Leaf beetles (Coleoptera: Chrysomelidae) new to the Mazovian Lowland

KEY WORDS: Coleoptera, Chrysomelidae, Poland, faunistic data, the Mazovian Lowland.

Nizina Mazowiecka jest jedną z lepiej poznanych pod względem występowania chrząszczy stonkowatych krain w Polsce. W trzech tomach Katalogu fauny Polski (BURAKOWSKI i in. 1990: Katalog fauny Polski, XXIII, 16: 1-279, 1991: 17: 1-227, 2000: 22: 1-252) zostały zebrane informacje o pewnym stwierdzeniu na tym obszarze 282 gatunków Chrysomelidae (61,6% fP). Informacje o następnym 4 gatunkach nowych dla tej krainy (*Lochmaea suturalis*, *Crepidodera plutus*, *Chaetocnema picipes*, *Cassida flaveola*) opublikowane zostały przez WĄSOWSKĄ (1989: Fragm. faun., 32: 57-77, 1989: Memorabilia Zool., 43: 169-184, 1991: Elytron, 5: 289-296).

Podczas dwuletnich badań (2004–2005) na obszarze Kozłowieckiego Parku Krajobrazowego (południowo-wschodnia krawędź Niziny Mazowieckiej wg KfP) odłowiono 8 gatunków chrząszczy stonkowatych nigdy wcześniej nie wykazywanych z tej krainy. W zdecydowanej większości są to gatunki dość pospolite na obszarze kraju, a także dokładnie opisane w monografiach dotyczących tej rodziny, stąd ich szczegółową charakterystykę świadomie pominięto. Wszystkie zebrane osobniki znajdują się w zbiorze pierwszego autora.

Cryptocephalus parvulus MÜLLER, 1776

– Majdan Kozłowiecki (UTM: FB09; 51°25'04"N, 22°34'35"E), 16 VII 2004 – 2 exx., torfowisko niskie (z sitem), czerpak.

Chrysomela cuprea FABRICIUS, 1775

– Nowy Staw (FB09; 51°23'14"N, 22°33'48"E), 25 V 2005 – 1 ex., łożowisko *Salicetetum pentandro-cinereae* przy zbiorniku astatycznym na łące, odlów w parasol entomologiczny [„parasol”].

Prasocuris junci (BRAHM, 1790)

– Nowy Staw (FB09; 51°23'12"N, 22°33'44"E), 11 V 2004 – 1 ex., szuwar nad rz. Ciemięgą), czerpak.

Longitarsus lycopi (FOUDRAS, 1860)

– Staw „Wzory” ad Nowy Staw (FB09; 51°22'25"N, 22°33'54"E), 27 IV 2004 – 1 ex., szuwar, czerpak;

– Proj. rez. „Dyskie Łąki” ad Kacze Doły (FB09; 51°22'24"N, 22°34'17"E), 27 IV 2004 – 1 ex., 11 V 2004 – 1 ex., łąka wilgotna, czerpak;

– Majdan Kozłowiecki (FB09; 51°24'50"N, 22°34'29"E), 27 IV 2004 – 1 ex., torfowisko niskie wśród zarośli łożowych, czerpak.

Altica lythri AUBÉ, 1843

– Nowy Staw (FB09; 51°23'12"N, 22°33'44"E), 25 V 2005 – 1 ex., szuwar nad rz. Ciemięgą, czerpak;

– Staw „Strózek” ad Stoczek (FB09; 51°23'12"N, 22°33'44"E), 25 V 2005 – 1 ex., szuwar nad rz. Minią, czerpak.

Altica impressicollis (REICHE, 1862)

– Nowy Staw (FB09; 51°23'12"N, 22°33'44"E), 25 V 2005 – 1 ex., szuwar nad rz. Ciemięgą, czerpak.

Crepidodera aurea (GEOFFROY, 1785)

- Proj. rez. „Dyskie Łąki” ad Kacze Doły (FB09; 51°22'22"N, 22°34'18"E), 11 V 2004 – 6 exx., 27 V 2004 – 25 exx., 15 VI 2004 – 22 exx., 16 VII 2004 – 9 exx., 25 V 2005 – 46 exx., zarośla oszyjkowe i okrajkowe olsu, parasol.

Dibolia occultans (KOCH, 1803)

- Kolonia Wandzin (FB19; 51°23'47"N, 22°37'51"E), 11 V 2004 – 1 ex., ciepłolubne zbiorowiska ruderalne na torowisku, czerpak;
- Staw „Wzory” ad Rudka Kozłowiecka (FB09; 51°22'25"N, 22°33'54"E), 27 V 2004 – 1 ex., szuwar oczeretowy i trzcinowy, czerpak;
- Staw „Strózek” ad Stoczek (FB09; 51°23'12"N, 22°33'44"E), 25 V 2005 – 1 ex., szuwar nad rz. Mininą, czerpak.

Radosław ŚCIBIOR, Krzysztof PAWŁĘGA, Robert STRYJECKI,
Kat. Zool., Ekol. Zw. i Łow. UP, Lublin

639. Nowe stanowiska Microlepidoptera (Tineidae, Depressariidae, Elachistidae, Oecophoridae, Amphisbatidae, Gelechiidae, Pterophoridae) w Wieluniu i rezerwacie „Dąbrowa w Nizankowicach”

New localities of Microlepidoptera (Tineidae, Depressariidae, Elachistidae, Oecophoridae, Amphisbatidae, Gelechiidae, Pterophoridae) from Wieluń and “Dąbrowa w Nizankowicach” forest reserve

KEY WORDS: *Lepidoptera*, faunistics, new records, Wieluń, Załęczański Landscape Park, Łódź province, Central Poland.

Microlepidoptera w ostatnich latach stały się obiektem badań wielu polskich lepidopterologów. Mimo że prowadzone są intensywne badania na terenie całego kraju, a w ostatnim czasie ukazało się podsumowanie danych o rozmieszczeniu motyli (BUSZKO, NOWACKI 2000: *The Lepidoptera of Poland. A Distributional Checklist*. P.T.Ent., Poznań-Toruń. 178 ss.), wiedza na temat rozmieszczenia motyli mniejszych w Polsce wciąż jest niepełna. Od 2000 roku ukazało się niewiele prac dotyczących Microlepidoptera Wielunia (SZELAĞ 2003: *Wiad. Entomol.*, **22**, 2: 120-121; SZELAĞ 2004: *Wiad. Entomol.*, **23**, 1: 58-59; MALKIEWICZ, SZELAĞ 2005: *Wiad. Entomol.*, **24**, 4: 252-254), jednocześnie brak jest danych z rezerwatu „Dąbrowa w Nizankowicach”.

Notatka zawiera dane o występowaniu 11 gatunków Microlepidoptera nie odnotowanych w południowo-zachodniej części województwa łódzkiego.

Podział systematyczny, nazwy gatunków motyli oraz ich rozszedlenie w Polsce według BUSZKO, NOWACKI (2000: *ibid.*)

Monopis weaverella (SCOTT, 1858) (Tineidae)

- Wieluń (CB27), 1 VI 2003, 1 ex. ad luc., w ogrodzie przydomowym.

Po 1960 roku gatunek stwierdzony w lubuskim, Wielkopolsce, Małopolsce, na Mazowszu oraz w północno-wschodniej i wschodniej Polsce.

Agonopterix ciliella (STANTON, 1849) (Depressariidae)

- Wieluń (CB27), 26 VII 2003, 1 ex. ad luc., w kompleksie parkowym z przyległymi ogródkami działkowymi,

- rez. „Dąbrowa w Nizankowicach” (CB46), 6 X 2005, 1 ex. ad luc., w świetlistej dąbrowie z drzewostanem *Quercus petrea* (MATUSCH).

Po 1960 roku gatunek notowany w warmińsko-mazurskim, podlaskim i kujawsko-pomorskim.

Depressaria depressana (FABRICIUS, 1775) (Depressariidae)

- Wieluń (CB27), 21 VII 2006, 2 exx. ad luc., w ogrodzie przydomowym.

Po 1960 roku gatunek notowany na Warmii i Mazurach oraz na Podlasiu.

Elachista monosemiella RÖSSLER, 1881 (Elachistidae)

- Wieluń (CB27), 28 V 2005, 1 ex. ad luc., w kompleksie parkowym z przyległymi ogródkami.

Po 1960 roku gatunek stwierdzony w kujawsko-pomorskim, lubuskim, Wielkopolsce, na Warmii i Mazurach oraz we wschodniej Polsce.

Crassa tinctella (HÜBNER, 1796) (Oecophoridae)

- Wieluń (CB27), 28 V 2005, 1 ex. ad luc., w kompleksie parkowym z przyległymi ogródkami.

W latach 1960–2000 gatunek notowany w kujawsko-pomorskim, Warmii i Mazurach oraz na wschodzie kraju. W ostatnich latach stwierdzony w okolicach Warszawy i Brzegu (JAWORSKI i in. 2011: Wiad. Entomol., 30, 4: 229-236).

Crassa unitella (HÜBNER, 1796) (Oecophoridae)

- Wieluń (CB27), 7 VIII 2004, 1 ex. ad luc., w ogrodzie przydomowym.

W latach 1960–2000 gatunek notowany w województwach: warmińsko-mazurskim, kujawsko-pomorskim, lubuskim, lubelskim oraz Wielkopolsce i Małopolsce. W ostatnich latach stwierdzony w okolicach Warszawy, Łodzi i Krotoszyzna (JAWORSKI i in. 2011: Wiad. Entomol., 30, 4: 229-236).

Pseudatemelia josephinae (TOLL, 1956) (Amphisbatidae)

- rez. „Dąbrowa w Nizankowicach” (CB46), 5 VII 2005, 1 ex. ad luc., w świetlistej dąbrowie z drzewostanem *Quercus petrea* (MATUSCH).

Po 1960 roku gatunek notowany w kujawsko-pomorskim, Wielkopolsce, a także na północnym i południowym-wschodzie kraju.

Teleiodes flavimaculella (HERRICH – SCHÄFFER, 1854) (Gelechiidae)

- Wieluń (CB27), 28 V 2005, 1 ex. ad luc., w kompleksie parkowym z przyległymi ogródkami.

Po 1960 roku gatunek wykazany z województwa kujawsko-pomorskiego oraz północno-wschodniej części kraju.

Neofriseria paliella (TREITSCHKE, 1835) (Gelechiidae)

- Wieluń (CB27), 26 VII 2003, 1 ex. ad luc., w kompleksie parkowym z przyległymi ogródkami działkowymi.

Po 1960 roku gatunek odnotowany w kujawsko-pomorskim, lubuskim, w Wielkopolsce, północno-wschodniej i wschodniej Polsce.

Pexicopia malvella (HÜBNER, 1805) (Gelechiidae)

- Wieluń (CB27), 18 VII 2004, 1 ex. ad luc., w ogrodzie przydomowym.

Po 1960 roku gatunek wykazany z kujawsko-pomorskiego, Warmii i Mazur, Wielkopolski oraz ze wschodniej Polski.

Pselnophorus heterodactylus (MÜLLER, 1764) (Pterophoridae)

– rez. „Dąbrowa w Niżankowicach” (CB46), 27 VI 2001, 1 ex. ad luc., w świetlistej dąbrowie z drzewostanem *Quercus petraea* (MATUSCH).

Po 1960 roku gatunek notowany w północno-wschodniej i południowo-wschodniej Polsce.

Izabela SZELAĞ, Zakł. Zool. Bezkręgowców UR, Rzeszów

640. Nowe dane o występowaniu *Synanthedon loranthi* KRÁLIČEK, 1966 (Lepidoptera: Sesiidae) w Polsce

New data on the occurrence of *Synanthedon loranthi* KRÁLIČEK, 1966 (Lepidoptera: Sesiidae) in Poland

KEY WORDS: Lepidoptera, Sesiidae, *Synanthedon loranthi*, faunistic, SE Poland.

Synanthedon loranthi KRÁLIČEK to gatunek przeziernika dotychczas wykazany z południowo-środkowej i zachodniej Europy. Zasięg jego występowania obejmuje półwysep Bałkański, Węgry, Słowację, Czechy, Austrię, Szwajcarię, Niemcy, Francję i Hiszpanię (LASTUVKA 2011: Fauna Europaea: Sesiidae [In:] Karsholt & Nieukerken van (Eds). Lepidoptera, Moths. Fauna Europaea version 2.4).

W Polsce do tej pory stwierdzony w Puszczy Kozienieckiej – Augustów (EC30) – (HOŁOWIŃSKI, MIŁKOWSKI 1999: Wiad. Entomol., **18**, 2: 99-102), Jastrzębia (EC10) (BAKOWSKI i in. 2003: Wiad. Entomol., **21**, 4: 229-240), Rojewo ad Międzyrzecz (WU31) (BAKOWSKI, MLECZAK 2010: Wiad. Entomol., **29**, 3: 218-219) oraz Majdan Suleński (FB89) i Macoszyn (FB79) (BAKOWSKI, HOŁOWIŃSKI 2011): Wiad. Entomol., **30**, 4: 237-245.

Nowe stanowisko zlokalizowane zostało w okolicach Dębicy i jest to pierwsze stwierdzenie tego gatunku motyla w województwie podkarpackim.

– Skrzyszów (EA34), 4 V 2012 – 1 samiec ex larva: z sześciu żerowisk zebranych w III 2012, ze świeżych pędów jemioli *Viscum album* ssp. *austriacum* (WIESB.) VOLLM, odciętych od konarów sosny zwyczajnej *Pinus sylvestris* L. Żerowiska zebrano na zrębie z drzew pozyskiwanych w trakcie planowych cięć rębnych wykonywanych przez leśników. Wszystkie żerowiska w chwili zebrania były czynne, o czym świadczyły wysypujące się trocinki, niestety z hodowli uzyskano tylko jednego motyla. Niepowodzenie hodowli spowodowane zostało najprawdopodobniej zbyt dużym przesuszeniem materiału. leg. coll A. TRZECIAK.

W wyniku specyficznych metod poszukiwania *S. loranthi*, stopień jego poznania i rozszedlenia jest bardzo mały i z pewnością gatunek ten jest obecnie szerzej rozprzeszczeniowany w Polsce.

Dziękuję Stanisławowi FERENCOWI za przekazanie zebranych żerowisk, Panom: Markowi HOŁOWIŃSKIEMU, Markowi MIŁKOWSKIEMU za cenne uwagi i wskazówki dotyczące opisywanego gatunku motyla oraz Panu Markowi BAKOWSKIEMU za pomoc merytoryczną przy opracowywaniu danych.

Andrzej TRZECIAK, Dębica

641. Zmierchnica trupia główka – *Acherontia atrops* (LINNAEUS 1758) (*Lepidoptera: Sphingidae*) w Rudce woj. małopolskie

Death's Head Hawkmoth – *Acherontia atrops* (LINNAEUS 1758) (*Lepidoptera: Sphingidae*) found in Rudka, Poland

KEY WORDS: Lepidoptera, Sphingide, *Acherontia atrops*, new record, faunistic, Małopolska Lowland.

Zmierchnica trupia główka, *Acherontia atrops* (LINNAEUS, 1758) jest bardzo rzadkim migrującym gatunkiem zawisaka. W Polsce wykazywana nieregularnie z nielicznych i rozproszonych miejsc. Zasiedla obszary basenu morza śródziemnego, oraz całej Afryki aż po Zakaukazie i Iran (MACEK, DVORAK, TRAXLER, CERVENKA 2007: Motyle a housenky stredni Evropy. I., Nocni motyli. Academia, Praha 2007. 173 ss.). Co roku motyle podejmują długie przeloty na północ, w wyniku których można zaobserwować ten gatunek w Polsce (I. NOVAK 1987: Leksykon Przyrody. Motyle. Delta W-Z, Warszawa. 166 ss.). Samice składają jaja na roślinach żywicielskich gąsienic, z rodziny Psiankowatych głównie na ziemniakach (*Solanum tuberosum* L.), pomidorze (*Solanum Lycopersicum* L.), pokrzyku wilcza jagoda (*Atropa belladonna* L.) i bielunie dziędzierzawym (*Datura stramonium* L.). Młode gąsienice żerują w dzień prowadząc naziemny tryb życia. Wyrośnięte natomiast żerują nocą za dnia zagrzebując się obok rośliny żywicielskiej lub też chowają się w jej cienistym wnętrzu. Przed przepoczwarczeniem zakopują się głęboko w ziemi tworząc kolebki z sklejonych śliną ziaren gleby (J. HEINZE 1990: Motyle Polski. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa. 120 ss.).

Zmierchnice trupią główkę zaobserwowano w miejscowości Rudka (UTM: DA94) 17 VIII 2011, obok Tarnowa w woj. małopolskim. Znaleziono jedną młodą gąsienicę żerującą w przydomowym ogródku na bielunie dziędzierzawym (*D. stramonium* L.).

Materiał dowodowy znajduje się w prywatnym zbiorze Dawida MASŁO.

Dawid MASŁO, Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków

642. Potwierdzenie występowania *Nymphalis xanthomelas* ESPER, 1781 (*Lepidoptera, Nymphalidae*) w zachodniej Polsce

Confirmation of the occurrence of *Nymphalis xanthomelas* ESPER, 1781 (*Lepidoptera, Nymphalidae*) in western Poland

KEY WORDS: Lepidoptera, Nymphalidae, *Nymphalis xanthomelas*, new records, W Poland.

W trakcie prowadzonych badań motyli w Poznaniu i okolicach, odnotowano rusałkę drzewoszek *Nymphalis xanthomelas* ESPER, 1781 na dwóch stanowiskach:

- Suchy Las (XU21) (strefa graniczna poligonu wojskowego w Biedrusku) – samiec wyhodowany 15 VI 2012 z poczwarki zebranej 13 VI 2012 na ziemi wśród traw, leg., det. et coll. M. BĄKOWSKI,
- Poznań-Grunwald (XU20) – samica odłowiona 24 VII 2012 w przydomowym ogrodzie leg., det. et coll. R. SŁODZINKA.

N. xanthomelas podawany był z obszaru całej Polski, głównie jednak z południowej i wschodniej części kraju (BUSZKO, MASŁOWSKI 2008: Motyle dzienne Polski, Wydawnictwo Koliber, Nowy Sącz, 222 ss.). Od przeszło 50 lat nie potwierdzony

jednak z Wielkopolski i w ogóle z zachodniej Polski. Z Poznania był podawany przez Schumanna (1902–1903: Z. naturw. Abt. dtsh. Ges., Posen, 9: 33-109) oraz z Osowej Góry w Wielkopolskim Parku Narodowym, Brenna i Leszna przez KLONOWSKIEGO (1975: Bad. Fizjogr. Nad Polską Zach., C. 28: 140-161).

Pomimo intensywnych badań lepidopterologicznych na terenie Poznania, prowadzonych między innymi na terenie poligonu wojskowego w Biedrusku (WALCZAK 2002: Roczn. Nauk. Pol. Tow. Ochr. Przyr. „Salamandra”, 6: 103-118) czy sąsiednim rezerwacie „Meteoryt Morasko” (BAKOWSKI 1996: Roczn. Nauk. Pol. Tow. Ochr. Przyr. „Salamandra”, 1: 175-180) gatunek ten nie był wykazany.

Być może wynikało to z tego, że *N. xanthomelas* jest bardzo podobny do rusałki wierzbowiec *N. polychloros* (LINNAEUS, 1758) i w locie trudno je rozróżnić. Przy bliższym kontakcie widać że *N. xanthomelas* ma głębsze wcięcie na zewnętrznym brzegu przedniego skrzydła. Cechą charakterystyczną drzewoszka jest biaława plamka leżąca w części wierzchołkowej skrzydła, żółtawa u wierzbowca. W przypadku osobników zlatanych kolorystyka plamki może być jednak zróżnicowana. Oba motyle różnią się również wybarwieniem odnóży, żółtawe, wyraźnie różniące się od tułowia występują u drzewoszka, ciemniejsze u wierzbowca. Istotnie różne są również ich stadia preimaginalne. Warto tylko wspomnieć, że poczwarka drzewoszka jest szarobeżowa z białawym nalotem, natomiast u wierzbowca na części grzbietowej poczwarki występują złote plamki. Oba gatunki związane są z wierzbami przede wszystkim z *Salix caprea* L. (BUSZKO, MASŁOWSKI 2008, ibid).

Stwierdzenie tego motyla, w tym potwierdzenia jego rozwoju w postaci znalezionej poczwarki, jak również inne informacje o liczniejszych w ostatnich latach obserwacjach tego motyla w naszym kraju wskazują, że prawdopodobnie rozszerza swój areał występowania w kierunku północnym.

M. BAKOWSKI, Wydział Biologii UAM, Zakł. Zool. Syst., Poznań
R. SŁODZINKA, Poznań